

ACADEMIA ROMÂNĂ

Academia Română la 153 de ani de la înființare

Discursul acad. Ioan-Aurel Pop, președintele Academiei Române

4 aprilie 2019 | Aula Academiei Române

Prin Academia Română, înființată în 1866, se împlinea predicția lui Mihail Kogălniceanu – originar prin familie dintr-o provincie înstrăinată, Basarabia – făcută în 1843, când, la deschiderea cursului de istorie națională la Academia Mihăileană din Iași, definea patria ca toată acea întindere de loc unde se vorbește românește. În 1866-1867, membrii noii instituții erau savanți și oameni de cultură români din toate provinciile românești care urmau să se alăture României la 1918. Proiectul care a stat la baza Academiei (Societății Literare Române) s-a realizat sub domnia și privegherea lui Alexandru Ioan Cuza și a fost transpus în practică printr-o hotărâre la Locotenenței Domnești, la 1 aprilie 1866. Clasa politică românească – în ciuda disputelor aprige aflate și atunci la ordinea zilei – a înțeles la scurtă vreme după dubla alegere că unirea politică deplină se va face greu și că ea trebuia precedată de unirea spiritelor românești. Primul președinte al Academiei, Ion Heliade Rădulescu, a avut înțelepciunea să vegheze această Românie întregită de dinaintea României de la 1918 și să-i asigure un prestigiu extraordinar în cadrul societății românești.

Până la Marea Unire, transilvănenii, bucovinenii și basarabienii și-au dat măsura valorii lor intelectuale, a capacității de creație, a talentului organizatoric, a vocației europene. Astfel, istorici precum Papiu-Ilarian, Eudoxiu de Hurmuzaki, Vasile Maniu, Bogdan Petriceicu Hașdeu, Nicolae Densușianu, Ioan Pușcariu, Ioan Bogdan, Dimitre Onciul, Augustin Bunea, Ioan Mihalyi de Apșa, Ion Nistor, Ioan Lupaș, Alexandru Lapedatu, Silviu Dragomir, Ioan Ursu, folcloriști ca Simeon Florea Marian, Enea Hodoș, botaniști ca Florian Porcius, literați și filologi ca Iosif Vulcan, Sextil Pușcariu, Ioan Bianu, Ioan Slavici, George Coșbuc, Ovid Densușianu, Gheorghe Bogdan-Duică, Octavian Goga, medici ca Victor Babeș, teologi ca Ioan Micu Moldovanu sau Andrei Șaguna, proveniți din provinciile ocupate de imperiile vecine, au intrat oficial sub cupola înaltului for înainte de 1918. Transilvănenii August Treboniu Laurian (în două rânduri) și George Barițiu fuseseră chiar președinți ai Academiei, Cipariu, Barițiu, Hașdeu, Victor Babeș, Ioan Bogdan, Onciul – vicepreședinți, iar Laurian – primul său secretar general. Proclamarea și câștigarea independenței absolute de stat, nașterea Regatului României, accentuarea mișcărilor de emancipare națională din provinciile ocupate au sporit rolul Academiei în lumea românească de pretutindeni.

În ciuda marilor dificultăți legate de criza de la finele Primului Război Mondial și de integrarea provinciilor istorice în Regatul României, Academia Română începea în 1919 cea mai înfloritoare perioadă din istoria sa. Țara trecea prin momente unice:

ACADEMIA ROMÂNĂ

teritoriul său crescuse mai mult decât de două ori; cu alte cuvinte, se părea că nu provinciile se uniseră cu România, ci că România se alăturase provinciilor. Era un preaplin de realizări teritorial-demografice și spirituale, existând riscul ca acest preaplin să se reverse. Se auzeau voci, mai ales din partea unor state din jur, frustrate de marile pierderi suferite, voci care susțineau că România nu va fi capabilă să administreze în chip european și să integreze noile teritorii și populații, că nu va putea organiza temeinic imensul stat. Mai grav, se spunea că, sub aspect intelectual și cultural, „provinciile mai avansate” din vest nu vor putea fi tratate la nivelul cerut, că nu se vor putea întreține universități și instituții academice românești, românii – supuși de o istorie întreagă altora – neavând capacități și abilități de acest gen. A fost exemplar răspunsul clasei intelectuale românești în acest sens, mai ales efortul Academiei Române, care a trimis la Cluj, Cernăuți, Timișoara pe cei mai importanți membri ai săi, pentru organizarea vieții academice românești din aceste locuri. Universitatea din Cluj (refondată la 1919) a fost unul dintre exemplele cele mai strălucite de organizare a vieții științifice românești la cel mai înalt nivel, cu eforturile conjugate ale vârfurilor vieții intelectuale din întreaga țară.

Provinciile unite au adus de la început în Academie toată țara românească, la început doar virtuală în raport cu regulile artificiale ale unei lumi aleatoriu sau strâmb alcătuite, însă foarte reală pentru locuitorii săi. Iar Academia Română, în ciuda rolului său de for cultural și științific suprem, de ateneu erudit – sau, poate, tocmai de aceea – a simțit mereu România simplă, aceea a țăranilor. Când s-a format în 1866, dar și când și-a sărbătorit jubileul în 1916-1919, Academia era elita intelectuală a unei țări de țărani. De altminteri, așa a fost în mai toată istoria noastră, de aceea numele dat tuturor locuitorilor țării, adică numele de țăran, înseamnă azi agricultor, sătean. A fost o vreme când toate țările noastre erau formate din săteni și agricultori. Așadar, nu este o întâmplare, o coincidență sau un capriciu de literat faptul că Rebreanu și Blaga, sub cupola înaltului for al Academiei, au evocat și invocat țăranul și satul ori că Iorga a văzut esența istoriei Transilvaniei în satele și preoții săi (vezi inspirata sa carte „Sate și preoți din Ardeal”). În epoca interbelică, Academia Română a fost ca țara însăși, a cărei chintesență era: a trăit cu frenezie marea împlinire, fără complexe și fără rețineri, cu convingerea că „se potolise furtuna” (cum spusese la Cluj, cu glas tunător, Zaharia Bârsan) și că venise timpul „poemelor luminii” (cum scrisese Blaga).

Academia Română a suferit mult după Al Doilea Război Mondial – ca toate instituțiile tradiționale românești – fiind în pericol de a fi înghițită de malaxorul comunist, inițial internaționalist proletar și apoi naționalist. Cele trei decenii postcomuniste nu au fost, din păcate, în măsură să redea rostul plenar al Academiei, dar măcar au salvat instituția de la moarte. Azi Academia este forul suprem de

ACADEMIA ROMÂNĂ

consacrare a valorilor intelectuale din România și de promovare a cercetării la cel mai înalt nivel. Vreme de aproape un secol, până la impunerea regimului comunist, Academia Română s-a bucurat de cel mai înalt prestigiu, a fost un adevărat barometru al vieții spirituale românești, încât nu exista personalitate mai importantă care să nu lase instituției noastre nu doar zestrea culturală cea mai de preț (manuscrise, biblioteci, colecții de artă, de antichități etc.), ci și avuții materiale (case, pământuri, fundații, etc.) necesare bunei sale funcționări. Se afirmă, uneori, astăzi, că Academia este bogată, dar nu se precizează că este vorba de bogăția culturală și științifică a națiunii române și nu de bunuri materiale. Acestea din urmă nu au și nu pot avea caracter lucrativ și nu sunt menite să servească decât prosperității intelectuale.

Academia de astăzi funcționează pe baza legii proprii și a legilor adiacente, străduindu-se să-și îndeplinească menirea, în ciuda provocărilor de tot felul. Scopurile principale ale Academiei rămân cele care au definit-o dintotdeauna: consacrarea excelenței și derularea cercetării de vârf. Dar mai există o prioritate, uitată intenționat de unele forțe din lumea românească, anume rolul Academiei de factor al echilibrului din societate, precum și rostul Academiei de a avea poziții constructive în țară și în comunitatea mondială. Academia are menirea de a oferi expertiză în toate domeniile științei, artei, culturii, creației, dar și în ceea ce înseamnă mersul societății în general. Academia elaborează diagnoze ale prezentului și prognoze ale lumii ce va să vină, Academia construiește viziuni privind protecția mediului, privind gestionarea avuției naționale, privind cadrul legislativ coerent, privind sănătatea și educația națiunii. Cu alte cuvinte, parafrazând un vechi proverb latin, nimic din ceea ce este omenesc și românesc nu trebuie să-i fie străin Academiei. Firește, pentru îndeplinirea acestor roluri, Academia trebuie să fie și ascultată, respectată, sprijinită.

Proiectele de viitor ale Academiei sunt foarte multe și toate sunt legate de cultura națională, de cercetarea științifică, de spiritualitatea românească și de bunul mers al țării în general. Ne preocupă buna funcționare a instituției, reșezarea sa pe locul care i se cuvine, curmarea neînțelegerilor endemice din sânul societății românești, recunoașterea prestigiului celor mai valoroși intelectuali români. Din păcate, Academia nu se poate concentra întotdeauna pe realitățile intelectuale, din moment ce, în urmă cu peste 70 de ani (în 1948), a fost privată de toate bunurile sale, lipsită de unii dintre cei mai valoroși membri ai săi (excluși, arestați, cercetați, închiși, uciși în detenție etc.), obligată să supraviețuiască într-un regim de dictatură și chiar să facă unele compromisuri spre a nu fi distrusă complet. Toate acestea au lăsat sechele până azi. De exemplu, spre deosebire de alte instituții similare din jur, Academia Română a beneficiat de-a lungul timpului de donații substanțiale din partea unor membri, a unor mecenazi, a Casei Regale Române. La 1989, când Academia și-a reintrat în drepturi, după mai bine de patru decenii de privațiuni, statul nu a înapoiat instituției decât o parte mică din ceea ce îi aparținuse de drept. Restul bunurilor au

ACADEMIA ROMÂNĂ

trebuie recuperate pe calea justiției, prin procese îndelungate și costisitoare. Acest imens efort – neîncheiat încă – a secătuit Academia de bani și de energii. Academicienii nu sunt pe lumea asta ca să lupte cu legile nedrepte și cu mașinațiunile răuvoitorilor. În consecință, în ciuda legendelor care circulă, Academia nu are fondurile necesare ca să existe demn, pentru că proprietățile care ar putea-o ajuta sunt secătuite, ruinate, parțial distruse, încă înstrăinate etc. Cu toate acestea, ca pasărea Phoenix care renaște din propria cenușă, Academia face eforturi uriașe ca să funcționeze și ca să-și îndeplinească menirea. De exemplu, pentru Centenar, membrii Academiei și cercetătorii din institutele și centrele sale au elaborat peste 30 de volume cu evoluția în timp tuturor domeniilor de cercetare și de creație, mai ales în ultimul secol. Alte admirabile lucrări se vor adăuga celor circa 250 de volume din colecția clasicilor literaturii române și universale, scoasă prin strădania Fundației Naționale pentru Știință și Artă (de sub egida Academiei). Alte sute de cărți vin să întărească starea de veghe asupra limbii, literaturii și istoriei naționale și să detalieze ceea ce s-a publicat deja, adică Marele Dicționar al Limbii Române (Dicționarul Tezaur), dicționarele literaturii române și Istoria Românilor (tratat), apărută în unsprezece volume masive. Prin urmare, proiectele Academiei Române sunt totuna cu marile întreprinderi ale culturii naționale.

Educația este un domeniu fundamental în orice societate civilizată pentru că ne asigură hrana spiritului. Dacă ne îngrijim numai de hrana trupului, vom trăi, dar nu ca ființe umane. Umanitatea există prin educația din familie, din școală (școli) și prin educația făcută de-a lungul întregii vieți. Educația este bazată pe cultura generală a unei comunități, iar Academia consacră valorile esențiale din științe și arte, oferind societății repere etice și estetice.

Academia Română participă activ la dialogul internațional de profil și are acorduri de colaborare cu numeroase academii din întreaga lume. Face parte și din uniuni internaționale ale academiilor europene și mondiale. Impactul Academiei Române este proporțional cu impactul țării noastre în lume. Academia nu poate face minuni, nu poate crea „imagine” bună mereu din moment ce realitățile sunt așa cum sunt. Ca să reflecti bine țara este nevoie să existe acel bine în realitate. Avem savanți admirabili, unii dintre ei primii la nivel mondial în științele lor. În mare parte, deși sunt membri ai Academiei Române, lucrează pe alte meridiane și asigură gloria altor state și popoare. Știința este însă internațională și este important să ne bucurăm cu toții de roadele ei.

Regimul comunist a dorit, în faza sa finală și dură, să distrugă Academia Română, din moment ce i-a luat o mare parte dintre atribuții și nu i-a mai permis să primească membri între 1974 și 1989. Academia pierdut însă, în anii comunismului, cea mai de preț „avere” a sa, anume autonomia sa ori, cum le plăcea unora să spună,

ACADEMIA ROMÂNĂ

independența spiritului său. Academia nu a fost creată de către marii bărbați despre care vorbeam ca să se subordoneze unor mărunte comandamente venite de sus și nici unor instituții politico-administrative. Academia Română încorporează esența înțelepciunii acestei națiuni și ea trebuie tratată ca atare. Din păcate, epoca de libertate de după 1989 – sincopată și chinuită, este drept – nu i-a adus încă Academiei reala recunoaștere a valorii și nici a statutului său. Or, ca să-și îndeplinească menirea și să facă față provocărilor interne și internaționale, Academia trebuie nu doar lăsată să funcționeze, ci și sprijinită de societate. Iar societatea (statul comunist) i-a luat Academiei toate bunurile și i-a întemnițat membrii, iar după 1989 tot statul nu i-a dat decât minimul necesar înapoi, sfātuind-o să se descurce. S-a „descurcat”, dându-și puținele venituri pe interminabile și problematice procese în justiție. Toate acestea generează, evident, și neîmpliniri, pentru că nu poți face performanță de cel mai înalt nivel în condiții modeste. Academia Română nu are nevoie de milă ori de compasiune, ci de respect și demnitate! Sunt, natural, instituții și personalități ale statului care înțeleg asta și care acționează în consecință, dar sunt și răuvoitori. Informația corectă este extrem de importantă în lumea de azi, ca și forma de comunicare a informației. Iar spațiul și timpul au interferat mereu în construirea lumii și a edificiilor naționale. Avem datoria în această lume să ne manifestăm ca români și ca purtători de mesaje românești. Numai așa vom fi înțeleși și respectați și numai așa vom putea fi europeni. Academicienii sunt, în general, personalități care și-au dovedit profesionalismul și competența în cele mai variate domenii, de-a lungul deceniilor lungi de activitate, iar acum sunt bătrâni, dar ce bătrâni! Haideți să prețuim împreună Academia, simbolul unității intelectuale a neamului românesc și să ne împărtășim din acel farmec sfânt care privilegiază, în locul vrajbei, iubirea, înțelegerea și dialogul.